

SOCIALIZACIJA

V vseh družbah se mora nebogljjen otrok, ki sprejema hrano s sesanjem iz materinih prsi, jo prebavlja in svobodno izloča, raziskuje svoje spolne organe, grize in brca, spremeniti v odgovornega odraslega človeka, ki bo ravnal po pravilih svoje družbe.

Socializacija je proces, v katerem posameznik spozna pravila, vrednote & vzorce vedenja in se oblikuje kot osebnost. Socializacija poteka celo življenje, najintenzivnejše v ranem otroštvu. Pomembno je, da posameznik ponotranji, internalizira in interorizira vrednote, norme za svoje (postanejo del njega). Poznamo tri faze socializacije:

PRIMARNA faza se začne z rojstvom otroka in se odvija v krogu družine in vrstnikov. Značilne so emocionalne (čustvene) vezi in spoznavanje z jezikom in osnovnimi elementi kulture. Otrok je v najzgodnejši fazi zelo odprt in nekritično sprejema kar se mu ponudi.

SEKUNDARNA faza se začne z vstopom v šolo, vendar to ne pomeni, da je primarna faza končana. Sekundarna socializacija poteka v formalnih institucijah (ustanovah), kjer se deluje na osnovi formalnih- zapisanih pravil. Čustvene vezi so zamenjane z racionalnimi. Posameznik je bolj kritičen do socializacijskih vsebin.

TERCIARNA faza nastopi po obdobju šolanja, ko posameznik zasede mesto starša in se zaposli. Nekateri ne priznavajo te faze, saj ni nujno, da nekdo postane starš. Rodnost in odstotek ljudi, ki vstopi v terciarno fazo sta močno povezana. To so nove okoliščine.

RESOCIALIZACIJA - ponovna socializacija

Primer: - resocializacija kriminalcev: v zaporih se poskuša prevzgojiti tiste, ki so se odklonsko vedli (se niso vedli po družbenih normah)

- narkomani, alkoholiki: poskuša se prikazati neko normalno življenje brez droge, kot smiselni, vredno živeti

AKULTURACIJA- kot kulturna prilagoditev

Ko se preseliš iz ene kulture v drugo se moraš prilagoditi novi kulturi, tako da spoznaš njene kulturne elemente.

NAČINI SOCIALIZACIJE:

a) **IMITACIJA ali POSNEMANJE**: človek ima prirojeno težnjo po posnemanju; uči se ko posnema druge

b) **IDENTIFIKACIJA- poistovetenje**: otrok čuti, deluje tako, kot oseba, s katero se identificira; deklice- matere; dečki- očetje

c) **KORENČEK** (nagrada)- **PALICA** (kazen): metoda poznana tudi pri vzgajanju živali

d) **ZAVESTNO UČENJE**: ko človek odraste zavestno/ razumsko sprejema/ presoja določene vsebine; se učimo, upodabljamo razum

Otrok nezavedno posnema in se identificira, kasneje pa začne zavestno izbirati idole/ vzore (→ katere hoče posnemati in se z njimi poistovetiti)

DIVJI OTROCI

Kaj se zgodi s človekom, ki ni bil deležen procesa socializacije, kažejo primeri divjih otrok.

1. primer je znan iz leta 1800: J Francija → na robu gozda so opazili zaraščeno, dolgolaso bitje, ki je vedno ob srečanju s človekom zbežalo. Ko so bitje ujeli, so ugotovili, da gre za dečka. Poimenovali so ga **VIKTOR** (viktor- zmaga nad krutostjo). Domnevajo, da je jedel gozdne sadeže in smeti iz okoliških smetnjakov. Ko so ga oblekli, je strgal obleko iz sebe. Ni znal govoriti, po parih letih je znal nekaj besed. Naučili so ga obdržati obleko na sebi in kako se vesti za mizo. Ugotovili so, da ni imel nobene prirojene mentalne okvare (ob rojstvu ni bil umsko prizadet). Tak je samo zato, ker ni bil socializiran.

2. deklica **GENIE**: živel je v Kaliforniji. Imela je prirojeno okvaro noge, zato jo je oče (duševni bolnik) zaprl v klet. Privezana je bila na stol. Njena mati je bila slabovidna (skoraj slepa), deklica pa ne. Ko je bila deklica stara 11 let, se je mati odločila narediti temu konec. Obvestila je sosede in skupaj z deklico zbežala. Ko so deklico dobili zdravniki, so ugotovili, da nima prirojene mentalne okvare- taka je zato, ker je bila prepuščena sama sebi. Naučila se je nekaj besed in spodobno jesti. Niso je mogli odvaditi, da bi se v javnosti samozadovoljevala → ni imela privzgojenega občutka sramu in divje se je smejala. Kmalu je umrla, ker je bila podhranjena. Nekateri antropologi, da mora človek skozi proces socializacije, če se hoče normalno razvijati.

Primerov divjih otrok je več, vsi pa kažejo, kaj se zgodi s človekom, ki ni bil deležen socializacije. Če se človek ne nauči jezika v zgodnjem otroštvu, potem se ga ne bo nikoli, zato ker možgani funkcionalno usahnejo in kasneje ne morejo opravljati te funkcije. Če nimaš razvitega jezika nimaš razvitega okolja za mišljenje. Z razmišljanjem treniramo možgane in se intelektualno razvijamo.

RAZVOJ OTROKA

Jok je človeku prirojen, prav tako smeh (**6 tednov**). Jok in smeh sta kulturno pogojena, v tem smislu, da otrok ne glede na spol enako joka. Privzgojeno je, da moški manj jokajo od žensk.

Do **4 meseca** otrok ne ve, kaj je njegovo telo. Kasneje pa začne ločiti svojo roko/ nogo od omare.

Pri starosti **8-9 mesecev** otrok spozna, da obstaja čas, da spozna tudi takrat, ko ga on ne vidi in ne sliši.

Do starosti **1 leta** že zna par besed. Deklice začnejo prej govorit kot dečki. Prej tudi shodijo. Da popolnoma izpopolnijo govor traja še nekaj let. Ob starosti enega leta se otroci začnejo igrati.

Ko so stari **2 leti** se otroci vsak zase igrajo v skupini brez večjega sodelovanja.

2- 3 leta: otrok se zave svoje spolne identitete (spol, vloge, kaj pripada).

Pri **3 letih** otroci med seboj lahko že sodelujejo.

Pri **4 letih** otroci obvladajo tudi zapletene igre, vsak pozna svojo vlogo v igri, naučijo se osnovnih norm in vrednot. Do četrtega leta se otroci naučijo kontrolirati izločanje, vendar se ta starostna meja zvišuje (zaradi dobrih pleníc). Razvijejo občutek sramu, povzamejo osnovne higienske navade in se naučijo obnašati za mizo.

4 letni otrok je že delno (osnovno) socializiran.

Dejavniki socializacije (agensi)

Najpomembnejši dejavnik socializacije je DRUŽINA in to v vseh družbah. Znotraj družine se posameznik nauči jezika, spozna osnovne vzorce, norme, vrednote, vedenja in naveze prve močne čustvene vezi.

Freud je ugotavljal, da človeka žene čez življenje seksualni nagon. Prva mu nudi užitek mama (sesanje iz njenih prsi – združevanje potrebe z užitkom). Potem se to razvije in pride genitalna faza.

OJDIPOV KOMPLEKS → nastane pri vseh dečkih, ki hočejo spati s svojo mamo, očeta vidijo kot tekmeča, deček nato ugotovi, da je oče premočen, pride do zelje, da bi očeta odstranil, potem svojo naklonjenost preusmeri na druge ženske, oče pa postane vzornik. Freud je prav tako rekel, da človek ni gospodar v svoji hiši. To je dokazal z analizo različnih otrok. Razvoj otroka je močno odvisen od družinskih razmer. Pomembno je varno, čustveno, demokratično in nenasilno družinsko okolje. Orientacija posameznika kakšne vrednote in vzorce vedenja bo oblikoval je v precejšni meri odvisno od družbenega porekla → rasa, etnična pripadnost, razredna pripadnost, religija.

Genotip - podedovani geni

Fenotip - osebnostna lastnost

70% je podedovanega, 30% pridobimo v razvoju.

Dober primer za raziskovanje sta enojajčna dvojčka. močno torej nate vpliva, če se rodiš v črnski četrti, si protestant, materialni pogoji. Žrtve so pogosto priseljenci.

Drugi dejavnik socializacije so **MNOŽIČNI MEDIJI**. Najpomembnejša je TV, drugi so se internet, radio, CD-ji, revije, časopisi.

Raziskave kažejo, da otroci gledajo TV povprečno 3h na dan, v Ameriki 4h na dan (veliko celo 6h na dan).

Množični mediji prinašajo – in + vsebine. Oblikujejo človekova stališča, vplivajo na vzorce vedenja, ponujajo različne ideale za imitacijo in identifikacijo. Mediji vplivajo tudi na družinske odnose (TV !) in vrstniške odnose (način preživljanja prostega časa). Ko družina gleda TV ne gre za močen medsebojni odnos. Nekateri Množični mediji vplivajo na človekovo obnašanje. Agresivne vsebine na TV imajo vpliv predvsem a tiste otroke, ki živijo v neustreznem socializacijskem okolju. Do medijev moramo biti kritični, treba je delovati v smislu medijske pismenosti, znati izbirati in kritično presojsati, kar nam ponudijo mediji.

Tretji dejavnik so **VRSTNIKI**. Znotraj vrstniške skupine zbiramo določen krog ljudi, s katerimi preživljamo prosti čas, se udeležujemo dejavnosti, aktivnosti ki niso šola. Sošolcev načeloma ne moremo izbirati, prijatelje pa lahko. Vrstniki sodelujejo pri socializaciji, znotraj vrstniških skupin spoznavamo vrednote, norme, oblikujemo osebno identiteto. Naenkrat si lahko član/ica več različnih skupin. Vrednote, norme s katerimi se srečujemo so drugačne, kot tiste s katerimi se srečujemo v šoli, družini. Tudi vedemo se drugače. Hierarhija odnosov, ki je pogosto značilna za družino, je manj prisotna znotraj vrstniške skupine. Danes se mladostnikom več dovoli (včasih – vikanje)

Pomemben dejavnik je prav tako **ŠOLA**. Tu prevladujejo formalni odnosi (temeljijo na zapisanih pravilih, seveda so odstopanja). Šola ima svojo zakonodajo, pravilnike, ki narekujejo kaj je prav, kaj ne, kako se je treba vesti...Tudi učitelji se morajo držati pravil svoje službe(!). V šoli so bolj racionalni odnosi, vsi imajo enake pogoje. Prostora za čustvene/emocionalne ni !! (kok smo strogi ☹☹). Iz osnovne šole v srednjo šolo in potem na fakulteti so odnosi vedno bolj neosebni, racionalni.

Ostali pomembni dejavniki so: **SLUŽBA** (delovno mesto) → prostor srečevanja, od 8 ur dela jih je baje samo 5 učinkovitega dela. Torej so 3h počitka za druženje (neuradno!). To ni možno pri tekočem traku (☹), **VERŠKE USTANOVE** → sekularizacija: manjši pomen, **KLUBI**, **PLANINSKA/ŠPORTNA DRUŠTVA**, **DOMOVI ZA OSTARELE** → lajfe se spreminjajo.

Življenjski potek

Človek gre skozi različna obdobja: otroštvo, mladostništvo (adolescenca), odraslost, starost. Za vsako od teh obdobjev je v določeni kulturi predvideno primerno, zaželeno, dovoljeno vedenje. Le to je odvisno od posamezne družbe. V osnovi so otroci svobodnejši glede tega. Odrasli v današnji družbi se vse pogosteje ukvarjajo z dejavnostmi značilnimi za mladostništvo, npr. se izražajo. Bolj razvite družbe imajo tudi daljšo povprečno življenjsko dobo (so izjeme!). Prehodi med posameznimi obdobji so iniciatorski obredi; ožji smisel: prehod iz mladostništva v odraslost, širši smisel: obredi prehoda iz katerega koli obdobja v naslednje. V tradicionalnih skupnostih so bili obredi prehoda iz mladostništva v odraslost zaznamovani z mučenjem; zarezovanje genitalij, uživanje halucinogenih substanc, izkazovanje hrabrosti (»bandi damping«), stik z Bogovi- animizem.

Primer iniciatorskega obreda: bar mitzvah (13 let), bat mitzvah (12 let)
Kristjani imajo birmo. Takrat je človek dovolj zrel, da zaživi kot odrasel kristjan.

Socializacija in individualna svoboda posameznika

Posameznik ima v svojem življenju možnost izbirati med različnimi socializacijskimi vsebinami, pri čemer je možnost izbiranja v tradicionalnih skupnostih manjša.. Takrat so vsi živeli po enotnem kulturnem vzorcu in tudi zahtevana konformnost (skladnost z družbenimi pravili) posameznika je bila večja. Vas je še danes manj tolerančna kot mesto. Pred 300 leti so vsi v vasi verovali.

Posameznik ima možnost drugačnosti, izbirati med različnimi subkulturami oz. dejavniki socializacije, s pomočjo katere posameznik oblikuje svojo identiteto (svoj jaz). Taki identiteti iz različnih virov pravimo SKRPANA.

V sodobnih družbah se poudarja posameznikovo svobodo in s tem povezano odgovornostjo za oblikovanje svojega življenja. Pojavljajo se drugačni pogledi (stališča). Malo je možnosti izbiranja. Posameznik je zvezan k sledenju za uspehom, ki se kaže v pridobivanju denarja (materialnih dobrin).

Sodobna družba je potrošniška družba, v njej posameznik išče svoj jaz (identiteto) preko posedovanja (lastništva) materialnih dobrin. Več kot imaš, več te je. Imeti je biti → ideja zahodne civilizacije.

Če nekomu vzamejo identiteto, se velikokrat ta ne more prilagoditi:

V Avstraliji so v zaporih tako večinoma domorodci. Ker so jim vzeli identiteto, se v novi kulturi niso našli. Zatekali so se začeli k pijači in kriminalu. Tako so v teh družinah danes še slabši odnosi kot pri belcih (so seveda izjeme).

Odklonskost in družbeni nadzor

Odklonskost je vsako vedenje, s katerim se krši družbene norme. Običajno je kršenje norm tudi kaznovano (sankcionirano).

V osnovi ločimo tri oblike odklonskega ravnanja:

1. KRŠENJE NEFORMALNIH DRUŽBENIH NORM

Pijančevanje, drugačno oblačenje, nespoštovanje, nespoštovanje dogovora v okviru družine,... Odnos do odklonskosti se spreminja. Stvar je lahko najprej odklonska, potem pa nekaj čisto običajnega. V osnovi ne kršiš/ogrožaš družbenega reda.

2. KRŠENJE FORMALNIH (ZAPISANIH) NORM (PRAVIL)

Za kršenje so zapisane tudi sankcije. Kršenje nekaterih družbenih formalnih norm ogroža družbeni red. Če recimo voziš pijan po cesti in enega ubiješ, povoziš, posiljevanje, tatvine.

3. PRETIRANO KONFORMNO VEDENJE

Posamezni preveč dosledno spoštuje družbene norme, tako da je glede na splošno vedenje skupine odstopajoč (odklonski). Npr. 100% konformni dijak bi bil odklonski glede na večinsko vedenje dijakov.

Kaj **vpliva** na opredelitev odklonskosti?

Neko konkretno dejanje je lahko zelo različno obravnavano in sicer je odvisno ali bo razumljeno kot odklonsko od naslednjih dejavnikov:

- a.) **Kje** je dejanje storjeno (v kateri družbi), npr. pitje alkohola
- b.) **Kdaj** je dejanje storjeno; v preteklosti je nekaj prepovedano/odklonsko, npr. homoseksualnost, danes ni več.
- c.) **Kdo** stori dejanje; Neko dejanje je drugače obravnavano, glede na to kdo to dejanje stori. Če neko dejanje stori človek z večjim ugledom, družbeno močjo, denarja, bo to dejanje drugače obravnavano, kot če isto dejanje stori reven človek na dnu. Npr. dva mulca kradeta: en je direktorjev sin, drug pa iz revne družine. Kultura Z civilizacije je moško dominantna.
- d.) Odvisno od **konkretne situacije** (ali bo neko dejanje odklonsko) npr. če si nag na nudistični plaži je to konformno, če si nag v šoli, je to odklonsko.

Družbeni nadzor

O snovi cilj je obvladovanje človekovega vedenja.

FORMALNI:

Temelji na pravu, zapisanih pravilih (normah) → ustava, zakoni, pravilniki, podzakonski akti,... Za formalni nadzor skrbijo posebne družbene institucije (policija, sodišče, zapori). Ljudje, ki delujejo v teh institucijah opravljajo nadzor kot strokovnjaki (posebej izurjeni) in kot poklic. Formalni nadzor lahko uporablja moč → legalno (policaj ima pištolo, pendrek, lisice). Formalni nadzor pozna sankcije (kazni), ki so v naprej določene/zapisane.

Namenov kaznovanja je več:

- **Zastrašiti**: da se nebi odklonsko vedli
- **Kaznovati/maščevati** se
- **Resocializirati/prevzgojiti** → največkrat neuspešno; Zapori so šola kriminala. Moški Dob – polovica zaprtih je bila že prej tam; Ljudje so odklonski, ko se družijo še utrjujejo odklonsko vedenje. Tam se naučiš še več slabih veščin, ko

prideš ven pa jih uporabiš. V zaporih je tudi veliko droge, saj v bednem življenju v zaporih mnogi postanejo odvisniki. Veliko je tudi posilstev.

V formalnem nadzoru sodelujejo tudi druge institucije, katerih glavna naloga je nadzor nad posamezniki:

- **Psihiatrične ustanove:** Psihiatri podajo svoje strokovno mnenje, v kakšnih pogojih je prišlo do odklonskega vedenja, sodelujejo pri prevzgoji, resocializaciji, rehabilitaciji. Na sodišču je lahko motenost olajševalna okoliščina. Če je nekdo storil kaznivo dejanje pod vplivom alkohola, bo ukrep sigurno odvajanje od alkohola.
- **Centri za socialno delo:** To so institucije, ki pojasnjujejo pogoje, okoliščine, v katerih je živel posameznik, ki je storil kaznivo dejanje. Ljudje so drugačni tudi zaradi okolja iz katerega izhajajo, zato je tudi to olajševalna okoliščina. Socialni delavci ugotavljajo okoliščine, v katerih je prišlo do zločina in jih poskušajo spreminjat (na bolje!) Staršem lahko vzamejo otroka in podobno.
- **Psihologi, pedagogi, sociologi:** Sodelujejo v procesu resocializacije, rehabilitacije, ustanavljajo društva, pomagajo žrtvam, storilcem odklonskih dejanj.
- **Šole:** Učenci in dijaki se tudi učijo upoštevanja določenih pravil in sankcioniranja teh pravil.

Formalni nadzor ne zajema vseh ljudi v enaki meri. Nekateri so mu bolj podvrženi kot drugi. Določeni kraji, ljudje, dogodki so različno nadzorovani. V elitnih četrth so policisti bolj za varstvo kot za nadzor. Nogomet – več varnostnikov kot pri tenisu, golfu. Bolj so nadzorovani pripadniki nižjih slojev. Statistike kažejo, da je med odklonskimi ljudmi več pripadnikov nižjih slojev, vendar pa nekateri trdijo, da je v višjih slojih več kriminala kot kažejo podatki, vendar ta kriminal pogostokrat ni odkrit. Ta kriminal, ki ga je težje odkriti in ki ga zagrešijo pripadniki višjih slojev imenujemo KRIMINAL BELIH OVRATNIKOV (modri ovratniki – nižji, delavski sloj). Kaže se v obliki korupcije (podkupovanja), utaje davkov, izogibanja carinam, pranja denarja (→ nelegalno pridobljen denar prikažejo legalno pridobljen (pereš denar), z računi dokažeš da je denar tvoj. V Sloveniji imamo urad za preprečevanje pranja denarja.

NEFORMALNI družbeni nadzor:

Neformalni družbeni nadzor temelji na nezapisanih pravilih. Praviloma je bolj učinkovit od formalnega. Je stalno prisoten, kar imenujemo PANOPTICIZEM (PAN-vse; OPTIKO- viden), to so ponavadi starši, prijatelji, vest, zavest. Bolj učinkovit je zato, ker v procesu primarne socializacije ponotranjimo določene norme, ki tako postanejo del nas samih, zato nam ni težko skladno z njimi živeti. Sankcije niso v naprej predvidene, zapisane. Poznamo tudi pozitivne sankcije, ki se pojavljajo v obliki nagrad, pohval. V neformalnem nadzoru so prisotna negativna in pozitivna čustva. Dejavniki so tudi množični mediji, ki nam narekujejo kaj naj mislimo, delamo, govorimo – ljudje se skladno s temi navodili tudi vedejo.

Teorije odklonskega vedenja

1.) MERTONOVA TEORIJA STRUKTURE NAPETOSTI

Izhaja iz predpostavke, da je večina pripadnikov družbe socializirana skladno s pripadajočo vrednoto – USPEŠNOSTJO, ki se v Ameriški družbi (Merton-am.) meri z materialnimi dobrinami oz. denarjem. Vendar pa vsi posamezniki ne morejo doseči tega cilja oz. vrednote. Zato pride do strukturne napetosti: neskladja med možnostmi doseči določen cilj in samim ciljem.

Merton je ugotovil, da se pojavi 5 načinov reakcije glede na zaželeni cilj:

a.) **KONFORMIZEM**: Konformisti cilje dosežajo na družbeno sprejemljiv način – z izobraževanjem, delom. Sem sodijo pripadniki višjih slojev.

b.) **INOVATORSTVO**: Pripadniki so inovatorji (inovacija – novost). Te ljudje želeni cilj dosežejo na nelegalen način, ker ga na legalnega ne morejo (prostitucija, izsiljevanje, preprodaja drog, ropi,...) Sem sodijo nižji sloji.

c.) **RITUALISTI**: ritual – obred; Sem sodijo pripadniki nižjega sloja srednjega razreda. Po legalni poti ne morejo doseči ciljev, po nelegalni jih pa nočejo, zato cilje opustijo.

Zakaj?

d.) **UBEŽNIŠTVO**: Predstavniki opustijo svoje cilje in norme. Zbežijo iz tega sveta v nek zamišljen, izmišljen svet tako, da se zapijejo, zadrogirajo, postanejo klošarji, pobegnejo iz običajnega načina življenja.

e.) **UPORNIŠTVO**: Ljudje poskušajo oblikovati drugačne/alternativne vrednote in norme. Npr. hipiji so bili kot subkultura, kontrakultura proti vojni, za mir, ljubezen, proti potrošništvu, za ekologijo. Uprli so se obstoječi kulturi in njenim pravilom.

2.) **TEORIJA ODKLONSKE SUBKULTURE**

Teorijo je postavil Albert Cohen. Po njegovem mnenju so se pripadniki ameriške družbe socializirali skladno z vrednoto uspeha (ki se meri z denarjem), vendar pa vsi ne morejo doseči tega cilja, predvsem nižji sloji (delavski razred). Ker ne dosežejo tega cilja nastopi frustracija. To je stanje, ko človek ne doseže določenega cilja oz. ne zadovolji določene potrebe. Frustracije se lahko znebimo na več načinov. Lahko se ravnamo po načelu, da čas celi vse rane. Lahko pa se prepričamo, da cilj ni tako pomemben (primer: pa sej sploh ni tok lep ta tip, prav dober uspeh je tut OK). Delavski razred ima nizek status, zato je to STATUSNA FRUSTRACIJA. Poskušajo jo odpraviti tako, da oblikujejo alternativne vrednote in norme, ki jih lahko dosežejo. Novi cilji so povezani z vandalizmom, nasiljem kršenjem pravil, skratka ravno obratnih ciljev in norm, kot so v družbi zaželeni. Ta teorija dokazuje, da pogostokrat ukradeno blago pripadniki delavskega razreda odvržejo ali uničijo in se tako dokazujejo. Ne težijo k temu, da bi to prodali in zaslužili. To je empirično dokazano – ta teorija izhaja iz nekih dejstev.

3.) **TEORIJA OZNAČEVANJA (etiketiranja)**

Izhaja iz predpostavke, da smo vsi ljudje odklonski. Temu pravimo PRIMARNA DEVIANTNOST (odklonskost). Nekateri ljudje so v tej primarni deviantnosti označeni kot odklonski. Največkrat se za odklonske označeni ljudje z manj družbene moči (manjšine, nižji sloji, priseljenci). Ko se jih označi za odklonske, se prične SEKUNDARNA DEVIANTNOST. Te ljudje se začnejo med seboj družiti, saj jih družba izloči. Tudi sami se začnejo dojemati kot odklonski (razvijejo odklonsko identiteto). Odklonskost po tej teoriji proizvaja družba z etiketiranjem in ne posameznik s svojim vedenjem. Ko se te prime etiketa, se je težko znebiš. Človek ima določene gene, ki tudi pogojujejo njegovo vedenje. Če si genetsko nagnjen k odklonskosti in imaš ustrezno socializacijo najverjetneje ne boš nagnjen k odklonskosti. Na odklonskost ponavadi vpliva več dejavnikov, lahko pa tudi samo eden. Vse tri teorije se dopolnjujejo.

4.) **KONFLIKTNA TEORIJA**

Poudarja družbeno moč. Tisti, ki imajo družbeno moč lahko postavljajo družbena pravila oz. zakone. Zakone oblikujejo tako, da ščitijo lastne interese. Prepoved uživanja trave → škodili bi kapitalistom, ker zadeti ljudje ne morejo delati.

Bush – taka zakonodaja, ki ne omejuje škodljivih plinov, zato ker oni dobijo od teh tovarn denar... V ZDA je v nekem obdobju primanjkovalo delovne sile, zato je zakon prepovedal potepuštvu (jih zaprejo)

Če neki zakoni že so nevtralni, pa se selektivno uporabljajo. Bolj veljajo za tiste z manj družbene moči.

Funkcionalnost odklonskega vedenja

Durkheim je ugotovil, da je odklonsko vedenje družbeno koristno..

1. Če ne bi bilo odklonskega vedenja, ne bi bilo družbenega napredka.

Življenje bi se preprosto reproduciralo (ponavljalo). Če ne bi bilo kriminalcev, ne bi bilo na drugi strani genialcev. Če bi bili vse v družbi popolnoma konformni, potem ne bi bilo dopuščene nobene drugačnosti. Če družba dopušča delno odstopanje, bo prišlo do sprememb. Vsak večji/pomembnejši družbeni napredek se je začel kot odklonsko ravnanje. Vzpostavljeni so bili novi temelji za razvoj ljudi.

Npr. revolucije (boržuazna – delavska – načelo: enakost, svoboda, bratstvo)

2. Tisti, ki se odklonsko vedejo služijo kot **negativen zgled** ostalim pripadnikom družbe. S tem ostalim kažejo, kaj se jim bo zgodilo, če bodo odklonski. Na Kitajskem so javno usmrtili veliko preprodajalcev drog. Grafit: nihče ni družbeno nekoristen → vsak je lahko vsaj negativen zgled.

3. Odklonsko vedenje služi kot **VARNOSTNI VENTIL** (preprečuje eksplozijo, nekaj hujšega) Coln trdi, da prostitucija kot odklonsko dejanje pomaga ohranjati družine. Moški in ženske so seksualno drugačni. Večina ženska spolnost povezuje z ljubeznijo, medtem ko moški včasih hočejo spolno občevati samo zaradi užitka (so izjeme). Moški je čez dan v službi, ko pride popoldne domov prebere kakšen časopis, gleda TV, potem gre s prijatelji na pijači, potem pa hoče še spat s svojo ženo. Ker jo zjutraj skoraj ni opazil (predigra se začne že zjutraj) žena zvečer noče spat z njim. Nezadovoljni moški gredo k prostitutkam, namesto, da bi se ločili in uničili družino. Pri prostitutkah potešijo seksualne fantazije, ...

4. Če ljudje **množično kršijo** družbena pravila, to lahko pomeni, da je nekaj **narobe s pravili**, ki jih je treba spremeniti.

5. **Iskanje grešnega kozla** → v času gospodarske krize, ki je posledica slabe politike, naravnih nesreč se med ljudmi pojavi nezadovoljstvo ali frustracija. Te frustracije je treba odpraviti in sicer tako, da se poišče in kaznuje »krivca«. Nad tem krivcem se izvede neko agresivno dejanje, se ga kaznuje in s tem se nezadovoljstvo med ljudmi poleže. Korist od tega ima glavni krivec – oblast.

Primer: igre v amfiteatrih (kruha in iger), Judje v Nemčiji (Judje so krivi nemške gospodarske krize, oderuhi; ko so jih v kristalni noči pobijali, se je to sprostito)

Družbena neenakost in mobilnost

- vertikalna
- horizontalna

Že v praskupnosti so ljudje zavzemali različne položaje v družbi. Ti položaji so izhajali iz spola, starosti in različnih osebnih značilnosti posameznika (več ugleda boljši lovci). Vendar teh razlik ne moremo enačiti z družbeno slojevitostjo.

Primer: indijansko pleme: Če so kaj ujeli, so najprej jedli moški (za moč za lov), potem ženske (rojevajo otroke), nato otroci (nadomeščali starše) in na koncu starci (nepomembni za skupnost). Srednja generacija je najpomembnejša. Ponekod so bili stari ljudje zelo pomembni (vrača...)

Družbena slojevitost (stratifikacija)

stratum -

sloj

Izhaja iz določene stopnje zgodovinskega razvoja, ko se pojavi privatna lastnina produkcijskih sredstev → pride do presežnega produkta, rzslojevanja.

ZNAČILNOSTI:

1. SKUPINSKA DELITEV LJUDI

Skupine so v hierarhičnem razmerju (podrejene, nadrejene)

2. DRUŽBENA STRUKTURIRANOST

Razvrščanje ljudi v sloje se odvija preko nekih institucij. Imamo zakone, ki določajo, kako neka družba funkcionira.

3. RELATIVNA TRAJNOST (stabilnost)

Obstojijo cela zgodovinska obdobja, za katera je značilna slojevitost. Moderna družba- razredi, antika- sužnjelastniška, srednji vek- stanovi.

Vsaka oblika družbene slojevitosti pozna svoj sistem idej, ki jo pojasnjujejo in legitimirajo (upravičujejo)

Oblike družbene slojevitosti

1. KASTNI SISTEM - najbolj znan INDIJSKI

Niso mogli iz ene kaste v drugo (zaprt sistem). V tisti kasti, ki se rodiš, umreš. V višjo kasto niso mogli niti s pomočjo poroke. ENDOGAMIJA- poročanje samo s predstavniki iste kaste

4 kaste:

- najvišja BRAHMANI
- KŠATRIJI
- VAJŠIJI
- ŠUDRE (kmetje)

PARIJE - niso v nobeni kasti, nedotakljivi, umazanci v duši, če se dotaknejo hrane, je ta nečista; približno 20% prebivalstva. Živijo na obrobju mesta, gozda. Niso vključeni v navadno življenje. Poroke so bile dogovorjene. To ni bil problem, ker ljubezen, kot pravijo nekateri ni človeku lastna.

Za hindujsko religijo sta značilni ideji o KHARMI in DHARMI.

KHARMA: V določeno kasto si rojen na osnovi prejšnjega življenja.

DHARMA: Živeti moraš skladno z načeli, določili svoje kaste. Če živiš tako, boš v naslednjem življenju z reinkarnacijo v višji kasti.

Indijska država poskuša izkoreniniti kastni sistem, ker onemogoča sposobnim ljudem zavzeti pomembne družbene položaje, kar je slabo za družbo v celoti. Kastni sistem se ohranja na podeželju, ki je bolj tradicionalno. Veliko ljudi pobegne iz kastnega sistema (boljše življenje) → nakopljejo si jezo bogov. Kastni sistem se legitimira z dharmo, kar pomeni, če živiš tako, kot ti je naročeno, boš živel bolje v naslednjem življenju.

2. SUŽNJELASTNIŠTVO

Sužnjelastništvo je prevladujoča oblika družbene slojevitosti v starem veku. Je dokaj zaprt sistem, kar pomeni, da so prehodi iz sloja v sloj možni, a redki. Prehodi so možni s podelitvijo svobode (gospodar svojega sužnja osvobodi). Največ sužnjev se je dobilo v vojnah.

3 osnovni sloji:

- najnižji: sužnji
- srednji: svobodni kmetje, obrtniki, trgovci
- najvišji: sužnjelastniki (suženj je bil stvar)

Sistem se je legitimiral vsaj z dvema stvarima:

- sužnji niso ljudje
- božja volja (volja bogov)

3. STANOVI

So značilna oblika slojevitosti srednjega veka.

3 osnovni sloji:

- 1. stan: plemstvo (aristokracija)
- 2. stan: duhovščina
- 3. stan: kmetje, trgovci, obrtniki

Tudi ta sistem je relativno zaprt, s tem, da so prehodi možni s podeljevanjem nazivov za posebne zasluge. Tako je meščanstvo pridobivalo na ugledu (s kupovanjem nazivov)

Sistem se legitimira z božjo voljo, z religijo (krščanstvom)

4. RAZREDI

Značilni so za moderne kapitalistične družbe, ki poznajo v osnovi dva razreda (Marx), tri razrede (Weber) – po splošnem prepričanju. Meje med razredi so težko določljive. Razredi so odprti in ni nobenih formalnih ovir za prehajanje. Sistem se legitimira z odprtostjo razredov, kar pomeni, da posameznik lahko napreduje v višji razred skladno z delom, iznajdljivostjo, sposobnostjo.

Določnice (determinante) družbene slojevitosti

1. EKONOMSKO STANJE

- dohodek (plača, renta, štipendija)
- imetje (različne nepremičnine in premičnine)

2. UGLED

- prestiž oz. spoštovanje, ki ga nekomu izražamo
- izražamo ga naslavljanjem, distanco (vikanjem)
- ugled se kaže s statusnimi simboli, ki jih ima posameznik

3. MOČ

- sposobnost posameznika ali skupine, da uveljavi svoje interese kljub nasprotovanju drugih
- pogosto te tri določnice sovpadajo (so na istem nivoju)

Razlage (teorije) družbene slojevitosti

FUNKCIONALISTIČNA

avtorja: Kingsley Davis, Wilbert Moore

Trdita, da je slojevitost univerzalna (prisotna v vseh družbah) iz česar sklepata, da je slojevitost tudi funkcionalna. Če hočemo, da bo družba uspešno delovala, moramo poskrbeti, da bodo najspodobnejši ljudje prišli na najpomembnejše položaje v družbi. Zato je treba ljudi motivirati, da bodo dolgo časa študirali, se marsičemu odrekli, da bodo dosegli ustrezno izobrazbo s katero je mogoče biti potem direktor, kirurg, inženir,... Te položaji morajo biti bolje plačani, kar pomeni, da imajo eni več denarja in s tem več moči in ugleda. Na osnovi tega se ljudje uvrščajo v sloje.

Po njenem mnenju obstajata **dva kriterija** za določanje pomembnosti položaja:

a.) ENKRATNOST POLOŽAJA

Za določene visoke položaje ne obstajajo drugi položaji, ki bi lahko opravljali iste naloge. Medicinska sestra ne more zamenjati kirurga...

b.) ODVISNOST OD POLOŽAJA

Od višjih položajev so nižji odvisni. Delavci so odvisni od direktorja, on vodi podjetje.

KRITIKE funkcionalistične teorije:

1. Kriterija sta slaba, ker je nemogoče določiti, kateri položaji so pomembnejši. Tudi direktor je odvisen od delavcev. Stavka smetarjev – gore smeti v Parizu, epidemije – tudi smetarji so pomembni!!!

2. Visoki položaji so motivacija za ljudi samo v odprtih sistemih (v kasti se najnižji ne morejo povzpeti)

3. Nimajo vsi enakega štartnega položaja. Pripadniki nižjih slojev nimajo enakih možnosti za doseganje višjih položajev → nimajo dovolj denarja za dolgoletni študij. Obstajajo programi, ki pomagajo revnim nadarjenim posameznikom s štipendijami. Tako lahko družba dobi dobre pilote, zdravnike,... Višji sloji imajo tudi več poznanstev (vez) na višjih položajih, zato svoje otroke spravijo že na boljše šole...

4. Funkcionalisti zanemarjajo moč, ki jo imajo tisti, ki so na višjih položajih. Le ti preprečujejo, da bi novi talenti zasedli njihove položaje. Profesorji na univerzah si za pomočnike raje izberejo nekoliko manj nadarjene študente, zato da jih te ne zasenčijo.

MARKSISTIČNA TEORIJA

WEBROVA TEORIJA

Weber govori o **treh dimenzijah** (ureditvah), ki posameznika uvrščajo v sloje.

1. EKONOMSKA UREDITEV:

Govori o razredih, s tem, da razred razume drugače, kot Marx. Marx je trdil, da v isti razred sodijo lastniki (nelastniki) produkcijskih sredstev, Weber pa, da v isti razred sodijo ljudje, ki imajo enak tržni položaj, približno enak dohodek in iz tega sledeč približno enak standard.

Marx bi v sloj kapitalistov vključil človeka, ki ima dve šivilji zaposleni, čeprav ta zasluži manj, kot nekdo, ki je zaposlen v nekem podjetju kot delavec. Pomembno je koliko zaslužiš.

2. STATUSNA UREDITEV:

Gre za različno količino ugleda, ki jo imajo posamezniki kot pripadniki različnih družbenih skupin.

- a.) **poklicne skupine**: odvetniki imajo več ugleda, kot nekdo, ki je končal poklikno šolo in ima slabšo službo.
- c.) **verske skupine**: kristjani pred muslimani
- d.) **etnične skupine**: Romi imajo manj ugleda kot Slovenci
- e.) **rasne skupine**: beli pred črnimi

Slovenija je prežeta s katolicizmom, privilegirana je katoliška vera. Spor med cerkvijo in državo je nastal, ker cerkev hoče religijo (verouk) v šoli kot obvezni izbirni predmet. Cerkev lahko to doseže, če ji uspe spremeniti ustavo. Veliko ljudi danes hodi k maši, ker upajo na posmrtno življenje. Nekateri ateisti živijo bolj pošteno, kot nekateri kristjani.

4. POLITIČNA UREDITEV

Govorimo o STRANKAH. S strankami je Weber razumel tako politične stranke, kot sindikate in profesionalna združenja. Vse te stranke imajo različno moč. Poskušajo uveljaviti svoje interese. Zdravniški sindikat se zavzema bolj za delovne pravice zdravnikov, medtem ko je zdravniška zbornica profesionalno združenje, ki govori o strokovnih vprašanjih zdravniškega poklica.

SKLEP: Praviloma položaj posameznika sovpada na vseh treh nivojih, torej če imaš veliko DENARJA imaš veliko družbene MOČI in veliko UGLEDA.

Raziskovanje družbene neenakosti

3 metode za merjenje družbene slojevitosti:

SUBJEKTIVNA: ljudje se v razrede uvrščajo sami.

REPUTACIJSKA: ljudje v razrede uvrščajo druge ljudi ; to je možno v manjših skupinah, kjer se ljudje poznajo

OBJEKTIVNA: ljudi se deli v sloje na osnovi statističnih podatkov (iz urada za statistiko, davčne uprave, izobrazbene strukture); Te podatki so dohodek, poklic, premoženje in izobrazba.

SODOBNE DRUŽBE (moderne, postmoderne)

Delimo jih na 3 razrede:

<p>NIŽJI RAZRED</p> <p>Razred manualnih delavcev (fizičnih delavcev), niso intelektualci, razred modrih ovratnikov (ker so oblečeni v modre pajace), proletariat. V primerjavi s srednjim razredom se razlikujejo na področju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dela: Njihova zaposlitev je bolj ogrožena, manjše so možnosti napredovanja, manjša plača, manj dodatnih ugodnosti - zdravja: imajo krajšo življensko dobo (manj \$ → slabša prehrana, manj prostega časa → se malo gibljejo; debeli; kvalitetna hrana draga), večja je smrtnost pri dojenčkih (neustrezna prehrana mater), več poškodb na delovnem mestu (stroji...), več poklicnih bolezni (okvara gibal, hrbtenice, sklepov) - načina življenja: slabša stanovanja, hrana, bolj usmerjeni v sedanost, ni (bistveno manj) dolgotrajnih načrtov, živijo iz dneva v dan. <ol style="list-style-type: none"> 1. manjša možnost in spodbujanje otrok k daljšemu šolanju, manjši dohodki → daljšega šolanja si ne morejo privoščiti, še posebej če je več otrok (sedaj obstaja kredit za šolanje); 2. pogosto izobrazba v delavskih družinah ni posebna vrednota (Čim prej pejt delat!), otroci morajo skrivat knjige, drugače jih zbadajo 	<p>NEKVALIFICIRANI DELAVCI (OŠ, ali pa še to ne), delajo za stroji</p>		
	<p>POLKVALIFICIRANI DELAVCI Naredijo OŠ + kakšen tečaj, vozijo gradbene stroje,...</p>		
	<p>(VISOKO) KVALIFICIRANI DELAVCI Naredijo srednjo šolo; električarji, mizarji</p>		
<p>SREDNJI RAZRED</p> <p>Razred belih ovratnikov, nemanualnih delavcev. Pogosto imajo v službi dodatne ugodnosti: službeni avtomobil, stanovanje, telefon,... Imajo boljšo plačo, življenske pogoje vse boljše</p>	<p>NIŽJI URADNIKI Prodajalci, tajnice, ljudje s 3-letnimi šolami</p>		
	<p>SREDNJI SLOJ Sloj profesionalnih, intelektualnih poklicov</p> <table border="1" style="margin-left: 20px;"> <tr> <td> <p><i>nižji</i> : medicinske sestre, bančni uslužbenci, socialni delavci, OŠ učitelji (srednješolski učitelji)</p> </td> </tr> <tr> <td> <p><i>višji</i> : zdravniki, univerzitetni učitelji, inženirji</p> </td> </tr> </table>	<p><i>nižji</i> : medicinske sestre, bančni uslužbenci, socialni delavci, OŠ učitelji (srednješolski učitelji)</p>	<p><i>višji</i> : zdravniki, univerzitetni učitelji, inženirji</p>
<p><i>nižji</i> : medicinske sestre, bančni uslužbenci, socialni delavci, OŠ učitelji (srednješolski učitelji)</p>			
<p><i>višji</i> : zdravniki, univerzitetni učitelji, inženirji</p>			
<p>VIŠJI RAZRED</p>	<p>VIŠJI SLOJ Drobna buržuazija, manjši podjetniki</p>		
	<p>NIŽJI Velekapitalisti, nekateri politiki, menedžerji, izredno bogati, nimajo neke družinske tradicije, ugleda</p> <p>VIŠJI Zelo bogati ljudje z določeno družinsko tradicijo, ugledom, npr. angleška kraljica</p>		

DRUGA SKUPINA: zvezdniki iz sveta športa, filma, glasbe, likovne umetnosti, svetovno znani novinarji, ...

Prvi kriterij pri uvrščanju je ekonomsko stanje. S to strukturo približno razdelimo ljudi v razrede.

REVŠČINA

2 **kriterija** za določanje revščine:

1.) **koncept absolutne revščine**

Z njim se poskuša določiti, katere so minimalne potrebe, ki jih mora zadovoljiti človek za svoj obstanek. Zajamejo se potrebe: hrana, stanovanje, obleke, osnovne zdravstvene storitve. Nekateri prištevajo tudi kulturne potrebe: izobrazba, prosti čas, možnost vsaj osnovnega šolanja + za poklic (4 letne)
Problem: Nemogoče je določiti minimalne potrebe za vse ljudi v vseh družbah.
Odvisno: Fizični delavec poje več hrane kot neka tajnica.

2.) **koncept relativne revščine**

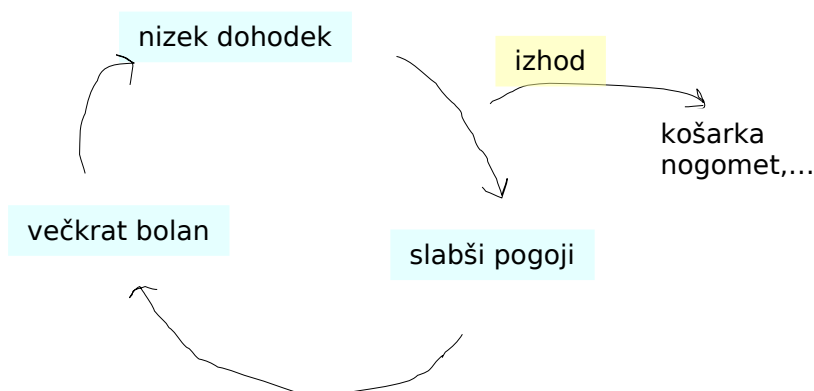
Zajema sprejemljiv/pričakovan način življenja v določeni družbi v določenem času. Reven je tisti, ki ne more zadovoljiti potreb, ki so v določenem času smatrane za osnovne potrebe. Npr. če pred 30 leti nisi mel avta je blo ok, zdej si revež (isto za hladilnik,...). Če v Afriki nimaš hladilnika, nisi revež. Pričakovanja so drugačna/relativna.

Problem: Znotraj družbe nimajo vsi enakih pričakovanj. Za nekoga iz delavskega razreda, ki si ne more privoščiti oper, gledaliških predstav, je lahko to nič hudega. Počitnikovanje na morju se mu lahko zdi odvečno. Drugi bi o njem lahko rekel, da je revež. Odvisno od sloja, verske pripadnosti.

TEORIJE, KI POJASNUJEJO REVŠČINO:

1.) **teorija začaranega kroga**: Reveži se vrtijo v začaranem krogu revščine, iz katerega

ne morejo izstopiti. Nizek dogodek pelje do slabših pogojev za življenje, zato si večkrat bolan in ne moreš delati...

2.) **teorija kulturne revščine**: Reveži oblikujejo svojo subkulturo s svojimi vrednotami, normami in vzorci vedenja. V vzorcih vedenja se kaže občutek manjvrednosti, marginalnosti, danosti v usodo. V procesu socializacije se ti elementi prenašajo naprej in posameznikom preprečujejo, da bi se izvili iz revščine.

1.) **teorija situacijske prisile**: revni ljudje so revni zato, ker živijo v slabih pogojih.

Imajo nizke dohodke in malo premoženja. Zato ne morejo boljše živeti. Reveži so taki

zaradi situacije, v kateri so. (zato pride do revščine)

Marx in marksisti menijo, da je revščina nujna posledica kapitalistične proizvodnje. Dokler si bodo kapitalisti prisvajali presežno vrednost in bogateli, bomo na drugi strani imeli reveže. Funkcionalisti menijo, da je revščina funkcionalna, družbeno koristna, ker so reveži opomin ostalim članom družbe, kaj se bo zgodilo, če ne bodo delovali po družbenih pričakovanjih. Reveži opravljajo tista dela, ki jih drugi nočejo. Koristni so tudi, ker dajejo službo poklicom kot so socialna služba, policija,...

DRUŽBENA MOBILNOST (GIBLJIVOST)

↳ zmožnost spreminjanja svojega položaja znotraj sloja ali med sloji.

Poznamo 4 vrste mobilnosti:

1. HORIZONTALNO
2. VERTIKALNO
3. INTRAGENERACIJSKO
4. INTERGENERACIJSKO

HORIZONTALNA

Posameznik ne zamenja sloja, ampak samo poklic (npr. prej natakar, zdaj kuhar).

VERTIKALNA

Menjaš sloje in razrede. Začneš npr. kot natakar, sčasoma odpreš svojo restavracijo. Lahko greš tudi v nižji sloj (npr. od staršev podeduješ ugledno restavracijo in ne znaš voditi in vse propade).

INTRAGENERACIJSKA

Mobilnost posameznika v času kariere – na katerem mestu je začel in kje končal (ko se je upokojil)

INTERGENERACIJSKA

Mobilnost med generacijami. Primerja se položaj posameznika s položajem njegovih staršev.

Družbena moč in oblast

Moč se lahko uveljavlja na različne načine in sicer:

S SILO: Nekomi groziš ali pa silo dejansko uporabiš

OBLAST: Kadar podrejeni sprejemajo določeno moč, se ji podrejajo in jo smatrajo za legitimno.

Nekateri so na oblasti tako, da izkoriščajo svoj položaj in uporabljajo silo. Oblast je oblika moči, ki je legitimna – le delno res. Nekateri so prišli na oblast z državnimi udari. Spet drugi so na oblast prišli legitimno, pa so potem izkoriščali svojo moč (Milošević)

WEBER loči 3 tipe oblasti:

🎵 **TRADICIONALNA OBLAST**

Legitimira se s tradicijo, prepričanjem, da so ene stvari že od nekdanj take kot so in tako tisti, ki imajo oblast to oblast podedujejo. Kralji niso bili izvoljeni, ljudje so sprejemali, da gre oblast iz roda v rod.

🎵 **KARIZMATIČNA OBLAST**

Legitimira se s karizmo (izhaja iz posebnih/izrednih lastnosti posameznika). Te lastnosti lahko dejansko ima, ali pa mu jih samo prepisujejo. V ugodivini so bili take osebe: Hitler, Napoleon, Tito, Ghandi. To pa še ne pomeni, da današnji politiki nimajo karizme. Ljudje so na karizmatične vodnje močno čustveno navezani. Ko je Tito umrl, je jokala cela Jugoslavija.

🎵 **RACIONALNA OBLAST**

Legitimira se z zakoni, predpisi, skladno s katerimi delujejo voditelji, ki izkazujejo določeno strokovno usposobljenost (Kučan - na oblast prišel z volitvami, pravnik, se spozna na vodenje države). Racionalna oblast je značilna predvsem za današnje, svobodne družbe, čeprav se tudi v racionalnem tipu oblasti pojavlja karizmatičnost.